

VYHODNOTENIE MINCÍ Z ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU KOSTOLA NANEBOVZATIA PANNY MÁRIE V PEZINKU

MAREK BUDAJ

Počas archeologického výskumu Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku bolo v roku 2006 nájdených 17 mincí z rôznych historických období. Z nich štyri tvorili dukáty Žigmunda Luxemburského (1387 – 1437), ktoré boli objavené v hrobe 1/06. Zvyšných 13 mincí sa našlo v rôznych častiach kostola. Keďže dukáty boli súčasťou jedného hrobového celku a tvorili chronologicky jednoliaty celok, ich výpovedná hodnota je oveľa vyššia ako ostatných mincí nájdených po jednom kuse a v rôznych polohách. Ojedinelé nálezy mincí majú spravidla obmedzenú nielen archeologickú, ale aj numizmatickú hodnotu, keďže k ich ukrytiu nemuselo prísť úmyselne, ale mohli byť výsledkom straty ich majiteľa. Z tohto dôvodu treba oba súbory mincí posudzovať a vyhodnocovať oddelene a samostatne.

Dukáty Žigmunda Luxemburského z hrobu 1/06

Jedná sa o nasledujúce razby:

1. Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387 – 1437), Kremnica, mincová značka m-K/7, dukát asi z rokov 1404 – 1405. Typ ako Pohl 1974, D 3-2.
2. Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387 – 1437), Budín, mincová značka b-b s krížom, dukát asi z rokov 1415 – 1424. Typ ako Pohl 1974, D 2-37.
3. Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387 – 1437), nezn. mincovňa, mincová značka k s krížom, dukát pred rokom 1427. Typ ako Pohl 1974, D 2-8.
4. Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387 – 1437), nezn. mincovňa, mincová značka V-k s krížom, dukát pred rokom 1427. Typ ako Pohl 1974, D 2-11.

Dukáty Žigmunda Luxemburského majú okrem presnejšieho datovania uloženia jedinca do hrobu, prípadne určenia jeho identity, aj mimoriadny numizmatický význam. Ten spočíva v tom, že doteraz poznáme len veľmi málo podobných pohrebov významného a bohatého člena vtedajšej spoločnosti, kedy boli mince vysokej hodnoty pietne vložené do hrobu na telo pochovaného (bližšie k archeologickému výskumu kostola a k identifikácii pochovaného jedinca (pozri: Krampl – Choma – Šefčáková – Thurzo 2007).

Dukáty Žigmunda Luxemburského z kostola Nanebovzatia Panny Márie môžeme rozdeliť do dvoch základných typov. Prvý predstavujú razby č. 2–4, ktoré napriek rozdielnym mincovým značkám (b-b, k s krížom a v-k s krížom) sú zhodné opisom aj ikonograficky. Na uvedených razbách je na averze zobrazený štvrtý štít, kde v jeho prvom a štvrtom poli sa nachádza uhorský erb, v druhom a štvrtom je český lev. V kruhopise je text: + SIGISMVNDI.D.G.R.VnGARIE. Na reverznej strane je zobrazený svätý Ladislav a po jeho stranách sa nachádza mincová značka, na okraji je opis: .S.LADISL-AVS.REX.

Druhý typ (č. 1) sa od predchádzajúceho odlišuje len umiestnením číslice medzi nohami Sv. Ladislava.

Oba horeuvedené typy dukátov Žigmunda Luxemburského však majú jeden dôležitý spoločný znak. S ich razbou sa začalo niekedy okolo roku 1402. V tomto čase dochádza k zmene ikonografie v štíte na averze mince, kedy už v spomínanom druhom a treťom poli nahradil brandenburgskú orlicu český lev (Pohl 1968, 44). Práve zmena štítu a jeho doplnenie o českého leva bolo spôsobené vyhlásením Žigmunda za správcu Českého kráľovstva ešte v tomto roku. Preto možno pomerne presne určiť začiatok produkcie uvedeného typu dukátu. Predchádzajúci typ dukátu s brandenburgskou orlicou v štíte sa razil od nástupu Žigmunda na uhorský trón v roku 1387 až do spomínaného roka 1402, prípadne 1401 (Huszár 1958, 74, pozn. 201).

Okrem rozdelenia mincí na základné typy, je potrebné uvedené dukáty sledovať aj na základe jednotlivých mincových značiek. Tieto určujú nielen ich príslušnosť ku konkrétnej mincovni, ale sú dôležité pre presné zaradenie mincí k jednotlivým komorským grófom, čo slúži ich presnejšiemu datovaniu. Jednoznačne najvzácnejším dukátom zo všetkých štyroch mincí objavených v hrobe je typ s mincovou značkou m-k a s číslicou 7 medzi nohami sv. Ladislava (č. 1). Uvedená minca patrí do početnej skupiny Žigmundových dukátov objavujúcich sa na začiatku 15. storočia označovaných mincovou značkou „m“ s ich rôznymi variáciami (m-K, m-n, m-O a pod.). Písmeno „m“ sa všeobecne dáva do súvisu s pôsobením Markusa von Nürnbergu v Uhorsku, ktorý sa ako hlavný komorský gróf prvýkrát spomína už v roku 1395 v spojitosti s požičaním 4 000 dukátov pre potreby kráľa Žigmunda Luxemburského (Gyöngyössi 2003, 14; tu sú uvedené podrobnejšie údaje k jeho činnosti). Markus von Nürnberg reprezentoval novú skupinu prenikajúceho juhonemeckého kapitálu do Uhorska počas vlády Žigmunda Luxemburského, ktorá sa výraznejšie presadila od roku 1395. Okrem ďalších vysokých štátnych funkcií sa Markus spomína v roku 1415 ako kremnický komorský gróf (Križko 1881, 243). Na presnejšie zaradenie dukátov Markusa von Nürnbergu s jeho osobnou značkou „m“ do konkrétnej mincovne slúžila pravdepodobne kombinácia s ďalšími písmenami. Takto vznikli nasledovné série: Kremnica (m-K), Baia Mare - Nagybánya (m-n), Budín (m-A), Offenbánya-Offenburg (m-O) a doteraz bližšie neurčená mincovňa (m-h-S). S určitosťou však možno vylúčiť, že všetky uvedené značky mohli patriť do budínskej mincovne (Huszár 1958, 75). Ako sme už spomenuli vyššie, pri tomto type dukátu je špecifické umiestnenie číslice 7 medzi nohami sv. Ladislava. Doteraz sa ešte presne nepodarilo zistiť, aký význam malo zobrazenie týchto číslic na minci. Okrem číslice 7 sa totiž vyskytujú aj ďalšie číslice – 5, 6, prípadne 13. Unikátom uvedených značiek je to, že sa jedná o prvé bezpečne doložené použitie arabských číslic na európskych minciach a spočiatku boli považované za kontrolné značky pri razbe mincí (Réthy 1907, 18). Tohto

názoru sa držali aj ďalší bádatelia, ktorí sa venovali mincovníctvu Žigmunda Luxemburského (Huszár 1958, 75; Pohl 1968, 45). Okrem dukátov sa arabské číslice nachádzali aj na parvoch Žigmunda Luxemburského, v archívnych prameňoch často nazývaných pre svoju nízku kvalitu (35,3 % striebra) ako vulgo filler alebo pankhart (Pohl 1968, 47). Na parvoch sa nachádzajúce arabské číslice, podobne ako v prípade dukátov, sa vyskytujú často v kombinácii s písmenom „m“ (Pohl 1982, 119-54-56), čo svedčí o tom, že boli razené spoločne s dukátmi v jednom období.

V poradí druhý dukát Žigmunda Luxemburského patrí medzi zaujímavé razby pochádzajúce z budínskej mincovne. Na nej obsiahnutá mincová značka (b-b s krížom) sa vo všeobecnosti spája s významným florentským rodom Bardiovcov, menovite Onofriom (Noffry) Bardim. Ten sa spomína v prameňoch už v roku 1383 ako budínsky občan (Ernyey 1916, 114). V ďalších rokoch sa jeho meno často spája s riadením mincových záležitostí v Uhorsku a pravdepodobne v rokoch 1415 – 1424 stál na čele budínskej komory (Pohl 1968, 51, tab. 3; Pohl 1974, D 2-37). Ako komorský gróf v Budíne sa konkrétne spomína v rokoch 1417 –1419, 1424 (Huszár 1958, 70). Bardiovci patrili v Uhorsku medzi bohaté a významné rody, pôsobili tu do roku 1485, kedy rod definitívne vymrel (bližšie k Bardiovcom pozri aj Matunák 1928, 136–137). Ako to bolo spomenuté vyššie, Onofrio Bardi sa spomína na čele budínskej komory od roku 1415, preto s produkciou uvedeného typu dukátu musíme počítať od tohto roku. Ich výroba trvala pravdepodobne do roku 1424, kedy je Onofrio Bardi poslednýkrát uvádzaný na čele budínskej komory, čo dokladá niekoľko zachovaných písomných prameňov (Horváth – Huszár 1956, 27; Huszár 1966, 56). Niekedy bol uvedený typ mince stotožnený s poslednými zlatými mincami razenými v Budíne, produkcia miestnej mincovne vrcholila približne okolo tohto roka (Pohl 1974, tab. 12, D 2-37).

Posledné dva dukáty (č. 3 a 4) pochádzajúce z kostola v Pezinku majú spoločný znak, že oba nesú mincovú značku komorského grófa Ulricha Kamerera (V-k s krížom a k s krížom). Ten v Uhorsku zastupoval bankový dom Kamerer-Seiler. Aj on, podobne ako horeuvedený Markus von Nürnberg predstavoval nový, juhonemecký kapitál výrazne sa presadzujúci v hospodárskom živote Uhorska (bližšie pozri Gyöngyössi 2003, 15; tu je uvedená literatúra a pramene k jeho pôsobeniu a činnosti). Na základe oboch mincových značiek je pomerne ťažké oba typy dukátov zaradiť do konkrétnej mincovne. Pohl (1974, tab. 8, D 2-8 a D 2-11), ktorý vypracoval základné triedenia zlatých mincí razených v Uhorsku, nepriraduje k uvedeným dukátom žiadnu konkrétnu mincovňu a oba typy boli podľa neho vyrábané pred rokom 1427. Naopak jednoznačne do budínskej mincovne boli oba zaradené L. Huszárom (1958, 162, č. 135?, 138 a 163, č. 139), pričom chronologicky ich dáva približne do rokov 1402 – 1425. Dukát s mincovou značkou V-k s krížom dáva do spojitosti s pravdepodobným pôsobením Valentina Vinche zo

Svätého Jura (Huszár 1958, 74), ktorý sa v prameňoch spomína v roku 1414 ako „*comiti camerarum regalium*“ (Horváth – Huszár 1956, 27). Na základe tohoto však nemožno jeho pôsobenie zaradiť do budínskej mincovne. Naopak v roku 1422 sa Valentin Vinche spomína na čele kremnickej komory (Matunák 1928, 137; Horváth – Huszár 1956, 27). Pravdepodobne preto nemôžeme súhlasiť s Huszárovým tvrdením, že stál na čele budínskej komory. Dukát so značkou k s krížom (minca č. 3) spája Gyöngyössi (2005, 103) s Budínom, podľa neho bol spomínaný typ dukátu razený v budínskej mincovni. V každom prípade, za momentálneho stavu bádania, nie sme schopní povedať, v ktorej mincovni sa dukáty Žigmunda Luxemburského s mincovou značkou k s krížom razili. S určitosťou však môžeme povedať, že to nebolo výlučne len v Budíne, ako to uvádzajú niektorí horeuvedení bádatelia, ale v tomto čase mohla produkovať svoje dukáty s týmito značkami aj mincovňa v Kremnici.

Obeh dukátov Žigmunda Luxemburského na Slovensku a v zahraničí

Dukáty Žigmunda Luxemburského výrazne zasiahli do peňažných pomerov okolitých štátov, lebo vo veľkej miere prenikli na ich trhy. Svedčia o tom nielen početné nálezy týchto mincí z územia Moravy, Čiech alebo Poľska, ale aj časté zmienky o nich v listinách a testamentoch, kde sa vyžadovali platby v uhorských dukátoch. Najvýraznejšie zo všetkých okolitých krajín prenikli Žigmundove dukáty na Moravu a do Čiech, o čom svedčia početné numizmatické a písomné pramene pochádzajúce z týchto oblastí. V roku 1966 publikoval J. Hlinka svoje analýzy nálezov uhorských dukátov Žigmunda Luxemburského v strednej Európe. Zistil, že najviac sa ich našlo na Morave. Z 504 uhorských mincí zo strednej Európy sa až 253 dukátov objavilo na Morave (Hlinka 1966, 138). Okrem uhorských mincí sa v tomto čase evidoval len jeden dukát z Čiech, jeden z Rakúska, vo zvyšných územiach boli štyri dukáty (Hlinka 1966, 137). Z horeuvedeného evidentne vyplýva, že uhorské dukáty boli najpočetnejšie zo všetkých zlatých mincí, preto boli považované za prevládajúcu, ba výlučne jedinú zlatú mincu na Morave (Sejbal 1955, 139). Tieto názory však boli niekoľkokrát zásadne vyvrátené na základe štúdia archívnych materiálov z brnenských mestských kníh (Pošvař 1957, 1976). Uhorská zlatá minca bola takmer počas celého 15. storočia považovaná len za peňažnú početnú jednotku (Pošvař 1976, 78). Uvedené mince tu teda fungovali ako miera hodnoty drobnej domácej mince, preto sú o nich časté zmienky v archívnych prameňoch. K podobnému názoru sa dopracoval aj F. Hofmann na základe štúdia jihlavských mestských kníh z prvej polovice 15. storočia (Krejčík 1990, 139). Napriek horeuvedeným pochybnostiam však môžeme povedať, že uhorský zlatý dukát si v prvej polovici 15. storočia udržal výsostné postavenie v peňažných pomeroch na území Moravy. Spomínaný fakt najlepšie dokumentujú okrem nálezov mincí aj listiny, v ktorých sa nenachádzajú tak často zmienky o domácich zlatých minciach, ako o uhorských dukátoch (Krejčík 1990, 140). Podobne aj v susedných Čechách prevládali zlaté uhorské razby oproti domácim i ostatným zahraničným razbám. Zo všetkých uhorských dukátov z grošového obdobia, až 84 % tvorili Žigmundove dukáty (Zaoral 1990, 126, tab. 2).

Ich výskyt na územiach západne od dnešného Slovenska (hlavne Čiech a Moravy), bol spôsobený niekoľkými dôležitými faktormi:

A. Jedným z dôležitých momentov prieniku uvedených mincí bol fakt, že na začiatku 15. storočia sa vo väčšine stredoeurópskych krajín nevyrábali zlaté mince (Hunka 2006,

45). Dôležitú časť hospodárskych potrieb uvedených štátov preto vyplňali zlaté mince cudzích krajín, najmä uhorské dukáty. Uhorsko v tom čase patrilo medzi najväčších výrobcov zlatých mincí na svete. Uvedené razby boli určené prevažne na vývoz a zahraničné trhy.

B. Dôležitým impulzom prieniku uhorských zlatých mincí boli hospodárske a obchodné kontakty medzi Moravou, Čechmi a časťou Uhorska, hlavne dnešného Slovenska. Po roku 1335 sa právne uzákonila obchodná spolupráca medzi oboma krajinami, ktorá bola potvrdená vznikom významnej obchodnej komunikácie, tzv. Českej cesty.

C. Na zvýšený prienik zlatých mincí v prvej polovici 15. storočia mala pomerne veľký vplyv angažovanosť Žigmunda Luxemburského ako uhorského kráľa do politického diania na Morave a v Čechách. Na ukrytie a prílev dukátov do uvedených krajín mali veľký význam s tým súvisiace vojenské aktivity proti husitom. Väčšina pokladov so Žigmundovými mincami ukrytých v rokoch 1427 – 1737 v Čechách sa sústreďuje do oblasti hlavných smerov vojenských ťažení v roku 1427 (Zaoral 1990, 126).

Okrem našich západných susedov môžeme vidieť výrazný podiel zlatých uhorských mincí aj na území Poľska. Z celkového počtu 405 neskoro stredovekých uhorských zlatých mincí nájdených v Poľsku do roka 1971, takmer 98 % tvorili Žigmundove dukáty (Kubiak 1971, 27–47). Tu objavené uhorské dukáty sú jednoznačne dokladom uhorsko-poľských obchodných kontaktov a zároveň poukazujú na fakt, že poľskí obchodníci sa snažili pri svojich obchodných transakciách skôr využiť kvalitné zahraničné mince, ako inflačné domáce a uhorské platidlá nízkych nominálov vyrobené v čase vlády Žigmunda Luxemburského (Hunka 2006, 46).

Napriek tomu, že väčšina uhorských zlatých mincí sa dostala na zahraničné trhy, aj na území Slovenska evidujeme relatívne veľký počet dukátov Žigmunda Luxemburského. Celkovo poznáme 21 nálezov s týmito mincami, v ktorých je minimálne 473 dukátov Žigmunda (Hunka 2006, 48). Na území dnešného Slovenska boli uvedené mince ukryté hlavne v časoch vpádov husitov, teda v rokoch 1428 – 1434/1435. O veľkom význame Žigmundových dukátov svedčí aj fakt, že zlaté mince jeho nástupcov sa vyskytujú len veľmi sporadicky. Navyše uvedené mince sú často súčasťou pokladov uložených ešte v 16. – 17. storočí, čo svedčí o ich oblube a kvalite aj niekoľko desaťročí po ich vyrazení (Hunka 2006, 51).

Ďalšie mince z archeologického výskumu

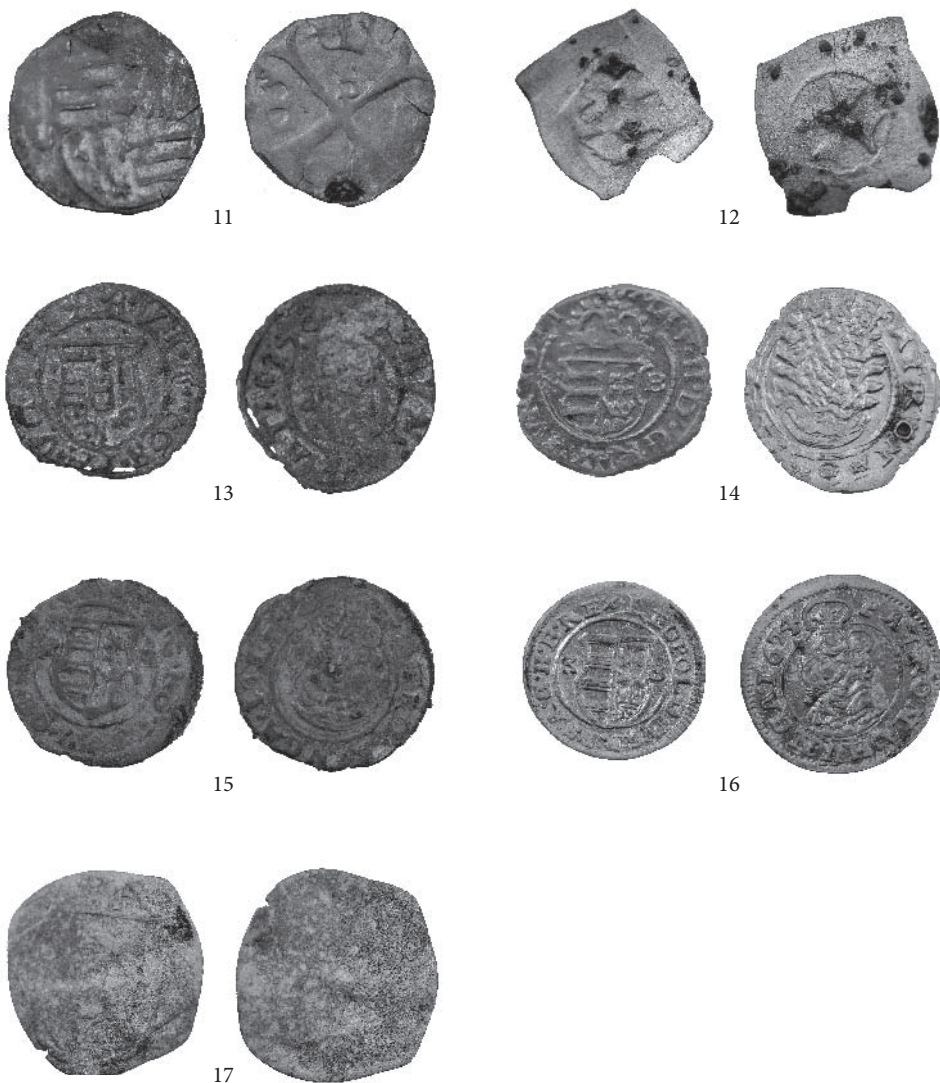
Všetky mince boli nájdené v rôznych polohách kostola medzi 11. – 22. augustom 2006.

Zloženie mincí

5. Uhorská napodobenina viedenského fenigu. Typ ako Koch 1994, tab. 25/X. Váha 0,19 g. Priemer 11 mm.
6. Uhorská napodobenina viedenského fenigu. Typ ako Koch 1994, tab. 25/XV. Váha 0,48 g. Priemer 13 x 13,5 mm.
7. Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251 – 1276), Viedeň, viedenský fenig. Typ ako Koch 1994, B 162. Váha 0,30 g. Priemer 13 mm. Orezaný.
8. Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251 – 1276), Viedeň, viedenský fenig. Typ ako Koch 1994, B 163.

- Váha 0,41 g. Priemer 13 mm. Orezaný.
9. Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251 –1276), Viedeň, viedenský fenig. Typ ako Koch 1994, B 169. Váha 0,36 g. Priemer 13 mm. Orezaný.
 10. Uhorsko, Ľudovít I. Veľký (1342 –1382), neznáma mincovňa, mincová značka L-S, denár z rokov 1373 - 1382. Typ ako Pohl 1982, č. 89-10. Váha 0,48 g.
 11. Uhorsko, Žigmund Luxemburský (1387 – 1437), Smolník, parvus, mincová značka S. Typ ako Pohl 1982, 119–81, Huszár 1979, č. 580. Váha 0,24 g. Priemer 10 mm.
 12. Bavorsko – München, Albert IV. (1465 – 1508), München, halier bez let. Beierlein 1897, č. 209. Váha 0,23 g.
 13. Uhorsko, Rudolf II. (1576 – 1608), neznáma mincovňa, falzum denára z roku 1584. Typ ako Huszár 1979, č. 1059. Váha 0,41 g.
 14. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1611. Typ ako Huszár 1979, č. 1140. Váha 0,49 g. objavená 14. 8. 2006.
 15. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1615. Typ ako Huszár 1979, č. 1141.
 16. Uhorsko, Leopold I. (1657 – 1705), Kremnica, denár 1674. Typ ako Huszár 1979, č. 1508.
 17. Štajersko, Arcivojvoda Karol (1556 – 1590), Graz, jednostranný fenig, nečit. let. Váha 0,33 g.

Prehľad ukázal, že tieto mince z Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku pochádzajú z pomerne dlhého časového obdobia. Chronologicky ich môžeme rozdeliť do troch etáp.

Prvú tvorí úsek druhej polovice 13. storočia, prípadne 14. storočia – do neho zaraďujeme dve uhorské napodobeniny vienských fenigov, tri originálne vienské fenigy Přemysla Otakara II. a uhorský denár Ľudovíta I. Veľkého.

Do druhej etapy, 15. storočia, zaraďujeme uhorský parvus Žigmunda Luxemburského a bavorský halier Alberta IV.

Do tretej etapy treba zaradiť päť mincí z obdobia novoveku, teda z druhej polovice 16. až 17. storočia.

Z uvedených mincí patria medzi relatívne vzácne uhorské napodobeniny vienedských fenigov. Tieto sa začali raziť v Uhorsku niekedy v poslednej štvrtine 13. storočia. Ich hlavnou úlohou bolo vytlačiť z obehu originálne rakúske fenigy. S ich razbou sa začalo pravdepodobne počas vlády Štefana V. (1270 – 1272), trvala do vlády Karola Róberta. Napodobeniny sa však vyrábali približne v polovičných akostných a váhových parametroch ako pôvodné fenigy, preto ich postupne prestali prijímať nielen cudzí obchodníci, ale aj domáce obyvateľstvo. Ich razba sa teda minula očakávaným účinkom. Tak sa na začiatku 14. storočia začali sťahovať z obehu a postupne sa roztavovali. Z toho dôvodu poznáme v súčasnosti len veľmi malý počet nálezov s uhorskými napodobeninami. Donedávna bolo známych osem súborov mincí zo Slovenska s týmito razbami (Hunka – Budaj 2004, 94). Napriek tomu, že po tomto období pribudlo ďalších niekoľko pokladov s uhorskými napodobeninami, ako je napríklad nález z okolia Štúrova (Hunka 2005, 177–188) alebo ešte nepublikovaný súbor mincí z Bíne, uvedené razby patria medzi vzácne mince z územia dnešného Slovenska.

Spomínané tvrdenie neplatí pre tri originálne fenigy Přemysla Otakara II. objavené počas archeologického výskumu. Všetky tri typy mincí (Koch 1994 B 162, 163 a 169) patria medzi úplne bežné mince zo slovenských nálezov (prehľad vienedských fenigov z územia Slovenska pozri: Hunka 1996, 138–144). Okrem ďalších nálezov sa uvedené typy mincí našli aj v poklade vienedských fenigov zo Starej Hory I, nachádzajúcej sa neďaleko od Pezinka (Hunka – Budaj 2004, 85–97). Výskyt vienedských fenigov, prevažne na území západného Slovenska nie je ničím výnimočným, pretože tieto platidlá sa rozhodnou mierou udomácnili v peňažných pomeroch na uvedenom území. Obzvlášť to platí pre fenigy Přemysla Otakara II. Pri skúmaní prieniku jeho mincí na naše územie je ale zaujímavý fakt, že tieto sa k nám dostávajú vo veľkej miere až po skončení jeho vlády, teda po roku 1276. Najväčší výskyt uvedených mincí sa dá sledovať vo väčších súboroch fenigov ukrytých počas poslednej štvrtiny 13. až prvej polovice 15. storočia, teda v rokoch 1282 – 1430 (Hunka – Budaj 2004, 92).

Medzi bežne, na území Slovenska nachádzané mince, treba zaradiť tiež denáre Ludovíta I. Veľkého – tzv. saracénskeho typu. Tieto sa začali raziť pravdepodobne od roku 1373 a vyznačujú sa bohatou produkciou. Svedčia o tom ich početné nálezy mincí, nielen na Slovensku, ale aj v rámci celého bývalého Uhorska. Odtiaľto pochádzajú súbory mincí v ktorých sa nachádza aj niekoľko tisíc kusov takýchto denárov (bližšie Tóth 2002, 93–98). Denáre saracénskeho typu sa vyskytujú často aj u nás, tak dokladajú ich hojné používanie v rôznych častiach dnešného Slovenska (Hunka – Panis 1999, 91). Z nášho územia však poznáme oveľa menej hromadných nálezov s uvedenými razbami. Najväčším a zároveň jedným z najunikátnejších pokladov, obsahujúci takéto denáre, je nález z Bratislavy - Mikulášskej ulice (Hunka – Panis 1999, 89–104; Panis 2001, 107–125; Fiala 2003). Z celkového počtu 977 mincí až 969 kusov boli saracénske denáre Ludovíta I. Veľkého.

Z ďalších zahraničných razieb stojí za zmienku bavorský halier Albrechta IV. Bavorské mince ovplyvňovali uhorské peňažné pomery už od 13. storočia. Ich výskyt je však oveľa vyšší v 15. storočí, kedy sa často objavujú aj v pokladoch mincí. Uvedené mince sa geograficky koncentrujú do oblastí západného Uhorska, čo je spôsobené tým, že k nám prenikajú spolu s vienedskými fenigmi. Spomínaná oblasť totiž ešte v 15. storočí menovo úplne spadala do sféry priameho vplyvu a pôsobenia vienedského fenigu, s ktorým k nám prúdili aj bavorské mince. Časť západného Uhorska bola zviazaná s Rakúskom okrem úzkych politických vzťahov, aj silnými hospodárskymi a obchodnými kontaktmi,

ktoré tu však nie je možné podrobnejšie rozoberať. Napriek tomu, že najväčší počet bavorských mincí k nám prenikal v 15. storočí, mince Albrechta IV. poznáme z nálezov z celého Uhorska len veľmi sporadicky. Dokladá to aj posledné súborné spracovanie bavorských mincí z Uhorska (Huszár 1972, 145–159). Kým vo všetkých uhorských nálezoch deponovaných v rokoch 1200 – 1400 bolo evidovaných len 28 bavorských mincí, tak v nálezoch z rokov 1400 – 1500 sa zistilo až 1989+x kusov bavorských mincí (Huszár 1972, 155–158). Z nich však len šesť patrilo bezpečne Albrechtovi IV. Z horeuvedeného vyplýva, že jeho mince k nám prúdili vo veľmi obmedzenej miere, preto patrí bavorský halier Albrechta IV., objavený v Pezinku medzi vzácne mince. Absencia razieb Albrechta IV. je ľahko vysvetliteľná, pretože okolo roka 1457 sa prílev bavorských mincí do Uhorska výrazne obmedzil (Hunka 1996, 135). Po tomto období začal klesať aj význam fenigu, s ktorým obiehali spoločne bavorské mince v Rakúsku, pretože medzinárodný obchod si už vyžadoval platby v ťažších strieborných minciach (Huszár 1972, 150). Z priestorov Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku sa nejedená o prvú bavorskú mincu. V rokoch 2004 – 2005 bol počas archeologického výskumu objavený fenig Henricha IV. (1393 – 1450) z Bavorska-Landshutu, vyrazený v mincovni Oettingen (Hunka – Budaj 2005, 42, č. 26). Výskyt bavorských mincí na území Pezinka však nemusí byť náhodný, keďže podstatnú časť obyvateľstva mesta tvorilo nemecké etnikum.

Najmladšie mince z kostola tvorili tri uhorské denáre zo 16. – 17. storočia, vyrazené v kremnickej mincovni, jedno falzum denára Rudolfa II. a štajerský fenig arcivojvodu Karola. Uhorské denáre sú v tomto období veľmi časté, keďže uvedené mince patrili medzi najbežnejšie druhy mincí. Zároveň spolu s poldenárom/obolom predstavovali nominálovo najmenšie platidlá počas celého novoveku. Z toho dôvodu ich v platobnom styku využívali všetky skupiny obyvateľstva, najviac však drobné a stredné vrstvy spoločnosti. Preto je ich častý výskyt v nálezoch mincí celej strednej Európy, najmä na Slovensku, Maďarsku a Poľsku zákonitý.

Oveľa menej sa však objavujú falzá uhorských denárov Rudolfa II. Falšovanie mincí v Uhorsku bolo najrozšírenejšie najmä v prvej polovici 16. storočia, v čase politickej a hospodárskej nestability. Napriek tomu, že sa ho podarilo viac menej odstrániť centralizáciou panovníckej moci už okolo roku 1560 (Hunka 2003, 140), ešte aj po tomto období nachádzame doklady falšovania mincí. Okrem iného, toto tvrdenie dokladá aj objav doteraz najväčšieho nálezu falošných uhorských denárov Ferdinanda I. a Maximiána II. (1564 – 1576) zo Slovenska, pochádzajúceho z Komárna (Budaj 2005, 161–175). V slovenských nálezoch nie sú výnimkou ani falošné denáre Rudolfa II., ktoré sú z nášho územia známe, napríklad z doteraz nepublikovaného nálezu zo Šuríc. Spomínané mince sa častejšie objavujú v pokladoch objavených na území dnešného Maďarska (Budaj 2005, 173–174).

Všetky mince, ktoré sú predmetom spracovania uvedeného príspevku však nie sú jedinými razbami doteraz objavenými v priestoroch Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku. Už v priebehu rokov 2004 – 2005 sa počas archeologického výskumu, okrem už zmieneného bavorského fenigu, objavilo ďalších šesť mincí zo 17. až začiatku 20. storočia (Budaj – Hunka 2005, 53, č. 77).

LITERATÚRA

- BEIERLEIN, J. P. 1897: Die Medaillen und Münzen des Gesamtthauses Wittelsbach. München.
- BUDAJ, M. 2005: Nález falošných mincí zo 16. až 17. storočia z Komárna. Zbor. SNM 99, Hist. 45, s. 161–175.
- ERNYEY, J. 1916: Magyar pénznevek. Arch. Ért., Budapest, s. 108–118.
- FIALA, A. 2003: Poklad stredovekých mincí z osady sv. Mikuláša v Bratislave. Zbor. Mest. Múzea, BRATISLAVA 15, s. 27–72.
- GYÖNGYÖSSY, M. 2003: Pénzgazdálkodás és monetáris politika a késő középkori Magyarországon. Budapest.
- GYÖNGYÖSSY, M. 2005: Középkori magyar aranyforintok. Budapest.
- HLINKA, J. 1966: Uhorský dukát na Morave v 14. a 15. storočí. Sborník I. Numismatického symposia 1964. Brno, s. 134–140.
- HORVÁTH, T. A. – HUSZÁR, L. 1956: Kamaragrófok a középkorban. Numizmatikai Közlöny 54–55, Budapest 1955–1956, s. 21–33.
- HUNKA, J. – PANIS, B. 1999: Nález stredovekých mincí na Mikulášskej ulici v Bratislave. Zbor. SNM 93, Hist. 39, s. 89–104.
- HUNKA, J. – BUDAJ, M. 2004: Poklad mincí z druhej polovice 13. storočia z Pezinka. Zbor. SNM 98, Hist. 44, s. 85–97.
- HUNKA, J. – BUDAJ, M. 2005: Poklady mincí z Pezinka a okolia. Pezinok.
- HUNKA, J.: 1996: Vplyv rakúskych mincí na peňažné pomery stredovekého Slovenska (12. –15. storočia). Slov. Num. 14, Nitra, s. 129–148.
- HUNKA, J. 2003: Falšovanie mincí na Slovensku počas 11. až 17. storočia. In: Zborník z konferencie Ľudia, peniaze, banky. Národná banka, Bratislava, s. 131–142.
- HUNKA, J. 2005: Nález rakúskych mincí z prelomu 13. a 14. storočia z okolia Štúrova. Zbor. SNM 99, Hist. 45, s. 177–188.
- HUNKA, J. 2006: Uhorské zlaté razby kráľa Žigmunda Luxemburského, ich význam pre súdobé hospodárstvo slovenskej časti Uhorska. In: Peníze v proměnách času V. – Lucemburkové, Ostrava, s. 43–51.
- HUSZÁR, L. 1958: A Budai pénzverés története a középkorban. Budapest.
- HUSZÁR, L. 1966: Kamaragrófok a középkorban. I. kiegészítés. Numizmatikai Közlöny 64–65, Budapest 1965–1966, s. 55–59.
- HUSZÁR, L. 1972: Bajor pénzek forgalma a középkori Magyarországon. Soproni Szemle 1-4, s. 145–159.
- HUSZÁR, L. 1979: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest – München.
- KOCH, B. 1994: Corpus Nummorum Austriacorum I. Wien.
- KRAMPL, T. – CHOMA, I. – ŠEFČÁKOVÁ, A. – THURZO, M. – POSPECHOVÁ, P. – WITTGRÜBER, P. 2007: Kostol Nanebovzatia Panny Márie v Pezinku. Zbor. SNM 101, Arch. 17, s. 189–202.
- KREJČÍK, T. 1990: Úloha uherských zlatých mincí v obeživu na Moravě ve 14. – 15. století. Slov. Num. 11, s. 135–141.
- KRIŽKO, P. 1881: Kremnická komora a jej grófi. Slovenské pohľady 1, s. 153–159, 238–247, 328–335, 445–452.
- KUBIAK, S. 1971: Hungarian Coins in Polish medieval Finds. Acta Arch. Carpathica 12, s. 27–47.
- MATUNÁK, M. 1928: Z dejín slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica.
- PANIS, B. 2001: Nález stredovekých mincí na Mikulášskej ulici v Bratislave II. Zbor. SNM 95, Hist. 41, s. 107–125.
- POHL, A. 1968: Zsigmond király pénzverése (1387 – 1437). Numizmatikai Közlöny 66–67, Budapest 1967–1968, s. 43–56.

- POHL, A. 1974: Ungarische Goldgulden des Mittelalters. Graz.
- POHL, A. 1982: Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300 – 1540. Budapest.
- POŠVAŘ, J. 1957: Význam uherských dukátů v hospodářském životě Brna v 15. století. Numismatické Listy 12, s. 100–111.
- POŠVAŘ, J. 1976: Hospodářská funkce uherského zlatého v 15. století na Moravě a v Rakousích. Slov. Num. 4, s. 68–91.
- RÉTHY, L. 1907: Corpus Nummorum Hungariae II. Budapest.
- SEJBAL, J. 1955: Uherské zlaté mince z nálezů v Brně I., Koblížné ul. č. 7. Časopis Moravského musea v Brně. Acta Musei Moraviae. Vědy Společenské, Brno, s. 127–146.
- TÓTH, Cs. 2002: Pénzverés és pénzforgalom az Anjou-kori Magyarországon. Kandidátska dizertácia. Budapest.
- ZAORAL, R. 1990: Nálezy zlatých mincí grošového období na území Čech. Příspěvek k oběhu uherských dukátů v Čechách. Slov. Num. 11, s. 113–134.

AUSWERTUNG VON MÜNZEN AUS ARCHÄOLOGISCHER ERFORSCHUNG DER KIRCHE DER MARIÄ HIMMELFAHRT IN PEZINOK

MAREK BUDAJ

Während der archäologischen Erforschung der Kirche der Mariä Himmelfahrt in Pezinok im Jahre 2006 fand man 17 Münzen aus verschiedenen historischen Perioden. Vier von ihnen waren Dukaten des Siegmund von Luxemburg (1387 – 1437), die im Grab 1/06 entdeckt wurden, rituell auf den Körper des Verstorbenen gelegt. Die anderen 13 Münzen wurden in verschiedenen Kirchenteilen gefunden. Alle die hier entdeckten Dukaten kann man chronologisch mit den Jahren 1402 – 1427 begrenzen. Die genannten Prägungen stammen aus der Wirkungszeit der Kammergrafen aus der bedeutenden florentinischen Familie Bardi (ein Dukaten mit dem Münzzeichen b-b mit Kreuz) und der süddeutschen Unternehmern Ulrich Kamerer (mit den Münzzeichen k mit Kreuz und V-k mit Kreuz) und Markus von Nürnberg (mit dem Münzzeichen m-k/7). Die Dukaten des Siegmund von Luxemburg sind außerdem auch aus wirtschaftlicher Hinsicht bedeutend, denn sie spielten eine wichtige Rolle in Geldverhältnissen der benachbarten Länder, wie Mähren, Böhmen und Polen. In diesen Gebieten gehören sie zu den meistverbreiteten und frequentiertesten Goldmünzen im mittelalterlichen Fundmaterial. Diese Behauptung gilt auch für das Gebiet der heutigen Slowakei. Die hier entdeckten Münzen können wir, ähnlich wie in Böhmen, mit der Wirkung von Hussiten nach dem Jahre 1427 in Zusammenhang stellen, bzw. mit engen wirtschaftlich-politischen Kontakten der beiden Länder in dieser Zeit.

Von den restlichen 13 Münzen entdeckt in der Kirche der Mariä Himmelfahrt in Pezinok und stammend aus verschiedenen historischen Perioden sind am zahlreichsten die Wiener Pfennige und deren ungarische Nachahmungen. Diese sind relativ selten, da sie verhältnismäßig schnell nach dem Beginn ihrer Prägung aus dem Umlauf gezogen

wurden. Deswegen blieben von ihnen bis heute nur wenige Exemplare erhalten. Von den anderen Prägungen gehört zu seltenen Münzen aus unserem Gebiet der bayerische Heller des Albert IV. aus dem 15. Jahrhundert, geprägt in der Münzstätte von München. Auch wenn die bayerischen Prägungen zur Zeit bereits zu den relativ zahlreichen Münzfunden aus slowakischem Gebiet gehören, erscheinen die Münzen des Albert IV. darunter nur sporadisch. Auf der anderen Seite, die neuzeitlichen Münzen aus der Kirche, stammend ausschließlich aus dem 16. – 17. Jahrhundert, gehören zu herkömmlichen Prägungen dieser Periode. Einen interessanten Münzfund aus diesem Zeithorizont repräsentiert nur ein falscher Denar des Rudolf II. aus dem Jahre 1584. Dessen Vorkommen ist deswegen interessant, weil es in Ungarn nach dem Jahre 1560 zu einer Zentralisierung der Macht gekommen ist, wodurch auch die Münzfälscherei teilweise beschränkt wurde. Trotzdem erscheinen aber auch danach von Zeit zu Zeit Belege der Fälschertätigkeit.

*Mgr. Marek Budaj, Slovenské národné múzeum-Historické múzeum,
P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava-Hrad
budaj@snm-hm.sk*